

УДК 336.338.03

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИКА

Н. Добош

Львівський національний університет імені Івана Франка

У фінансовій системі України важливу роль на сьогодні відіграють страхові компанії. Правильна оцінка фінансової стійкості дасть змогу ефективно здійснювати управління їхніми ресурсами та забезпечить виконання зобов'язань перед клієнтами в повному обсязі за умов глобальної фінансової кризи, що охопила всі сфери фінансового ринку.

Ключові слова: страховий ринок, страховик, фінансова стійкість, інвестиції, фінансові ресурси, активи, зобов'язання.

Однією з передумов формування в Україні повноцінних ринкових відносин є підвищення ролі страхових компаній як однієї з ключових ланок в системі господарювання. Страхові компанії, мобілізуючи грошові кошти і перетворюючи їх на капітал, здатні не лише забезпечувати захист суспільного виробництва, а й здійснювати необхідні інвестиції в економіку країни.

Страхування за останні роки стало одним з основних елементів функціонування фінансової системи країни. Тому саме від ефективності та надійності роботи учасників страхового ринку значною мірою залежить успіх прийнятих заходів, спрямованих на подолання економічної кризи і завершення проведення ринкових реформ.

Швидке зростання обсягів страхового ринку України та зміцнення його суб'єктів – страхових організацій породжує необхідність аналізу фінансового стану страховиків. Результати аналізу та висновки при правильному їх застосуванні дозволять підняти рівень страхових послуг та збільшити роль страхових компаній у процесі розвитку національної економіки.

Сьогодні важливо запропонувати сучасні методологічні підходи до аналізу як фінансової стійкості страхових компаній, так і факторних складових показників фінансової діяльності.

Дана проблема може бути розв'язана шляхом розробки та використання у фінансовому аналізі діяльності страховиків системи показників оцінки їхнього фінансового стану. На сьогодні в Україні існує гостра потреба в розробці саме такої системи, яка відображала б специфіку страхової діяльності та подавала б конкретні рекомендації щодо її покращення.

Фінансова стійкість страховика і вплив різноманітних чинників на її рівень знайшли належне відображення в численних наукових працях.

Вагомий внесок у дослідження цієї проблематики зробили російські й вітчизняні автори: В. Базилевич, Н. Внукова, О. Гаманкова, А. Глущенко, О. Заруба, В. Малько, С. Науменкова, С. Осадець, В. Плиса, Т. Ротова. Належне місце в розробці процесів страхування та аналізу окремих аспектів проблеми надійності страхових компаній займають роботи зарубіжних вчених: Д. Бленда, А. Гвозденка, Дж. Кілбі, Р. Кілна, Дж. Мішеля, Л. Орланюк-Малицької, А. Рейтмана, В. Сухова, К. Турбіної, Д. Хемптона, Д. Хервада, В. Шахова та ін.

Окрім того, з практичної сторони до вивчення цього напрямку підійшла група науковців підготовчого центру Швейцарського перестрахового товариства (Swiss Re), фахівців міжнародних рейтингових агентств Standard & Poor's, A.M. Best, Fitch, Moody's Inv.

Доробки цих авторів не дають узагальненої картини щодо поведінки страхових компаній в умовах змінного ринкового середовища та їх фінансової стійкості. На сьогодні в Україні майже немає комплексних спеціальних досліджень, пов'язаних з проблемами фінансової надійності страхових компаній та методам її підвищення.

Фінансова стійкість – це одна з найважливіших характеристик поведінки будь-якої організації в ситуації зовнішніх і внутрішніх змін. Від правильності визначення факторів фінансової стійкості залежить точність кількісних та якісних показників діяльності страхових організацій.

Попри це, до сьогодні немає чіткого визначення цього поняття. В більшості роботах при аналізі фінансової стійкості досліджують абсолютні значення коефіцієнтів та розуміють під цим поняттям “статичний” стан з набором відповідних результуючих коефіцієнтів (таких як платоспроможність, рентабельність, ліквідність).

Більшість науковців відзначає, що рівень фінансової стійкості є головним індикатором життєздатності страхової компанії та її спроможності виконувати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу різних зовнішніх і внутрішніх чинників.

Фінансова стійкість страховика – це економічна категорія, що характеризує такий стан його фінансових ресурсів, їхнього розподілу й використання, за якого страхова компанія є платоспроможною і здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу зовнішніх чинників, спричинених зміною параметрів середовища, в якому вона перебуває, і/або внутрішніх чинників, викликаних реалізацією одного або низки ризиків страховика.

На фінансову стійкість страховика в умовах кризи і не лише впливають ряд факторів, які можуть мати як внутрішнє, так і зовнішнє походження. До факторів першої групи належать ті, якими може управляти сама компанія. Зовнішні ж фактори диктуються зовнішнім середовищем і їх вплив компанія вимушена враховувати в процесі своєї роботи.

При чому варто не упускати такий факт – якщо компанія є фінансово стійкою щодо якогось одного фактора, це не означає, що вона є такою самою щодо інших факторів. Найчастіше стійкість стосується одного, двох чи декількох факторів. Таким чином, чим більшим є число факторів, стосовно яких вона стійка, тим вищим буде ступінь її фінансової стійкості загалом. Стійкий фінансовий стан забезпечується правильним регулюванням, прогнозуванням та управлінням.

Проблема забезпечення фінансової стійкості може розглядатися двояко: як визначення системи ймовірності дефіциту ресурсів в будь-якому році та як відношення доходів до видатків за поточний розрахунковий період.

Ступінь дефіцитності ресурсів страхової компанії багато в чому залежить від величини її страхового портфеля.

Для визначення ступеня ймовірності дефіцитності ресурсів використовується коефіцієнт професора Ф. Коньшина.

Чим менший цей коефіцієнт, тим вища фінансова стійкість страховика.

Проте необхідно мати на увазі, що коефіцієнт професора Ф. Коньшина дає найбільш точні результати тоді, коли страховий портфель складається з об'єктів з приблизно однаковими по вартості ризиками.

Відповідно, однією з умов забезпечення фінансової стійкості страхових операцій є завдання вирівнювання розмірів страхових сум, на які застраховані різні об'єкти. Це завдання вирішується в страховій справі в основному шляхом передачі частини об'єктів страхування чи їх вартості іншим страховикам в перестраховання, яке набуває в останні роки все більшого впливу [2].

Важливим чинником, який характеризує фінансову стійкість страхової компанії, окрім власного капіталу та немалих резервних фондів, виступає рентабельність страхових операцій, яка виражається відношенням балансового (валового) прибутку до дохідної частини.

Зважаючи на невиробничий характер діяльності страхових компаній дохід в них не створюється, а прибуток формується за рахунок перерозподілу ресурсів страховиків, тобто необхідного та доданого продукту, створеного в інших виробничих сферах. Тому більш коректно буде визначати рентабельність страхових операцій як показник рівня дохідності, а саме як відношення загальної суми прибутку за визначений період до сукупної суми платежів за цей же період.

Однією з методик визначення фінансового стану є оцінка страховика, що базується на так званих “тестах раннього попередження”. Такий аналіз фінансового стану проводиться за допомогою аналізу відносних коефіцієнтів, їх динаміки, а також динаміки ключових абсолютних показників.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України з метою стандартизації процедур здійснення аналізу фінансової надійності страховиків своїм Розпорядженням від 17.03.2005 № 3755 затвердила Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків, які власне базуються на “тестах раннього попередження”.

Основними складовими забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є: власний капітал, страхові резерви, перестраховання, інвестиційна діяльність, тарифна політика. Від якості управління ними керівництвом страховика і буде залежати на скільки добре буде почувати себе організація на страховому ринку в тих чи інших умовах.

Зміна будь-якого фактора призводить до зміни фінансового стану страхових компаній.

Коротко охарактеризуємо вплив кожного з вище перелічених факторів на фінансову стійкість страховика.

Сплатений у грошовій формі статутний капітал та інші власні засоби страховика мають забезпечувати проведення планових видів діяльності і виконання зобов'язань, що приймаються ним за договорами страхування.

Напередодні фінансової кризи на страховому ринку України розгорнулася "гонка капіталізації" страхових компаній. За допомогою цих дій деякі компанії з сумнівним фінансовим становищем поки функціонують, але без додаткової підтримки з боку сильного інвестора навряд чи вони виживуть. Крім того деякі страхові компанії навіть не виконують нормативу капіталізації і незабаром зійдуть з ринку. Майбутнє ринку за сильними, фінансово надійними страховиками.

Однією з найважливіших умов забезпечення платоспроможності страховиків є наявність страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань. Абсолютна величина коштів, акумульованих у резервах, має постійно збільшуватися разом із зростанням кількості чинних договорів. З настанням страхових випадків має виконуватися нерівність: R_z (резерви) $>$ V_p (виплати) [8].

Збитки, пов'язані з іншими ризиками діяльності (кредитними, валютними, операційними, ризиками ліквідності тощо), покриваються за рахунок капіталу страховиків.

Для успішного функціонування страхові компанії повинні забезпечити достатність капіталу і здатність генерувати в разі необхідності додатковий капітал.

Серед умов забезпечення фінансової стійкості страхових операцій не можна не назвати вирівнювання розмірів сум, на які застраховані різні об'єкти. Це завдання розв'язується шляхом перестраховання, яке в останні роки практикується дедалі ширше. Передаючи частину ризиків перестраховиків, первинний страховик потрапляє в певну залежність від нього. Оскільки будь-який збиток спочатку покривається первинним страховиком і лише згодом частково компенсується перестраховиком, неплатежі останнього ставлять під загрозу платоспроможність страхової організації.

Саме тому в умовах кризи так необхідно правильно вибрати надійного фінансового партнера чи то вітчизняного, чи іноземного походження.

Дуже важливим фактором впливу на фінансову стійкість страховика є якість його страхового портфеля (величина, стійкість, структура) та його тарифна політика.

Важливо досягти такого стану портфеля, щоб відношення договорів, які закінчуються, і новоукладених договорів, як мінімум, дорівнювало 1. Ця умова має поширюватися не тільки на кількість договорів, а й на суму внесків за ними, на страхову суму, величину ризику і тривалість строку страхування.

Фактичний обсяг страхового портфеля може змінити гарантію безпеки страхових операцій і фінансовий стан компанії: поліпшити, якщо портфель буде більшим, ніж прогнозувалося, і погіршити, якщо кількість укладених договорів буде меншою, ніж очікувалося.

Правильна розкладка збитку реалізується за допомогою страхового тарифу. Він дозволяє досягти необхідного балансу між доходами і витратами страхової організації, який і засвідчує фінансову стійкість. Зниження тарифу фактично завищує ефективну кількість договорів, формально (а не реально) зменшує імовірність страхової події, послаблює гарантію безпеки розрахунків. Це призводить до браку ресурсів у страховика і втрати фінансової стійкості [10].

Сьогодні багато фінансово стійких компаній відмовляються від політики дотування своїх потенційних клієнтів шляхом зниження страхового тарифу. Це пов'язано насамперед з достатньо великими витратами на відновлення застрахованого майна. Крім того тарифна політика провідних компаній страхового ринку України базується на показниках збитковості, враховуючи ті чи інші групи страхових об'єктів.

Дедалі зростаюче нагромадження коштів перетворює страхові компанії на потужні інвестиційні інститути, які разом з банками стають найбільшими джерелами інвестиційного капіталу.

Об'єктивною основою цього є інверсія страхового циклу, коли страхові внески передують виконанню зобов'язань страховика, завдяки чому в його розпорядженні опиняються значні кошти, які можуть бути ефективно використані для отримання додаткового доходу.

Успішна інвестиційна діяльність дозволяє страховій організації:

- по-перше, визначати можливість надання страхових послуг за рахунок формування достатніх обсягів страхових резервів;
- по-друге, забезпечити певною мірою якість страхових послуг і визначати ринкову позицію страховика;
- по-третє, впливати на основні характеристики страхового продукту, насамперед на його вартість і на фактичне виконання зобов'язань страховиком, обумовлене строками страхових виплат;
- по-четверте, дати можливість власникам розвивати свій бізнес і самостійно управляти ним [3].

Оптимізація процесу управління інвестиційним потенціалом страхової компанії в сьогоденні умовах є доволі актуальним завданням серед страховиків. Вибір моделі управління залежить від розміру та фінансових можливостей компанії, обраної інвестиційної політики, наявності прямих та непрямих державних обмежень або стимулів до вибору інвестиційних партнерів, умови їх діяльності тощо.

Вцілому структура інвестиційного портфеля українських страховиків характерна для нерозвинених страхових ринків економік перехідного типу, на яких переважають ризикові види страхування. В таких умовах страховики приділяють основну увагу отриманню високого поточного доходу і ліквідності інвестицій.

У зв'язку з цим необхідно законодавчо надати право страховим компаніям здійснювати контроль за розміщеними страховими резервами шляхом участі в радах директорів підприємств, в які інвестовано кошти, регулярного отримання інформації щодо прийняття ними управлінських рішень, поточного фінансового стану.

Вагоме місце в оцінці та управлінні фінансовою стійкістю страховика на сьогодні відіграють мобільність та стратегія компанії щодо її поточних витрат.

Для того щоб протистояти негативам, страховики повинні бути завжди готовими до змін і проводити власну стратегію, що дозволяла би пом'якшити небажані наслідки такого впливу.

В умовах фінансової кризи на перший план виходить саме здатність страхової організації реагувати на виклики середовища. Чим вища мобільність, тим вищим буде ступінь фінансової стійкості страхової компанії.

Виплати страхових сум і страхового відшкодування – головна стаття витрат страховика як за питомою вагою, так і значимістю в налагодженні роботи. Для забезпечення фінансової стійкості необхідно звести до мінімуму витрати на ведення справи і зробити оптимальними витрати, пов'язані зі страховими зобов'язаннями. Останнє не обов'язково має бути мінімальним. Наприклад, витрати на запобіжні заходи є виправданими, бо ведуть до збільшення прибутку. Крім того зараз чимало компаній для того, щоб утриматися на ринку йдуть на скорочення соціальних програм для своїх топ-менеджерів тощо.

Поряд з переліченими вище факторами впливу на фінансову стійкість страховика існує ще загроза з боку зовнішнього середовища, яка виявляється в таких чинниках:

- 1) інфляція, час, тривалість звітного періоду;
- 2) стратегія страхової організації щодо обсягу нерозподіленого прибутку;
- 3) гарантійні фонди страховика, участь у централізованих резервних фондах і добровільних фондах страхових гарантій;
- 4) маркетингова політика і менеджмент страхової компанії [11].

Для підвищення ефективності діяльності страхової компанії у полі зору повинні перебувати такі фактори:

- відповідність умов страхування реальним потребам страхувальника;
- конкурентноспроможність і прийнятну для страхувальника вартість страхового продукту;
- зручність придбання полісу чи укладання договору (наприклад, поліс страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів можна придбати через мережу Internet);
- якість юридичної підготовки договорів страхування, у тому числі і з погляду інтересів клієнта;

• імідж та доброзичливість персоналу, затишок приміщення для роботи з клієнтами, а також привабливе оформлення страхових продуктів і рекламно-інформаційних матеріалів.

З іншого боку керівництво страховика повинно потурбуватися про збереження своїх фінансових ресурсів в кризових умовах для своєчасного і повного виконання своїх зобов'язань перед клієнтом. Це також дозволить укріпити довіру до страхування, яка так важко завойовувалася в останні роки.

Долучитися до цих процесів повною мірою повинна і держава, адже фінансово стабільні страховики потенційно є потужним джерелом внутрішніх інвестицій в економіку.

Наприклад, сьогодні діючими правилами Держфінпослуг встановлені вимоги до активів, що приймаються для представлення капіталу страховика. Однак питання достатності його активів для забезпечення зазначених вимог з врахуванням їх якості та ліквідності на даний час досі не врегульоване. Тому надзвичайно актуальним є прийняття Положення про нормативи достатності капіталу та ліквідності активів страховиків. Це дасть змогу:

- запобігти розмиванню активів страховика;
- забезпечити чіткий контроль за достатністю високоліквідних активів для виконання поточних зобов'язань;

- сприяти підвищенню безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікації і достатності активів, що приймаються для представлення страхових резервів і капіталу.

Реалізація цих вимог забезпечить в кінцевому результаті посилення захисту інтересів як самих страховиків, так і споживачів їх послуг.

1. Барановський О.І. Розвиток страхового бізнесу в Україні // Фінанси України. – 1996. – № 8. – С. 85–93.
2. Дерев'яно Н.В. Фінансова надійність страхової компанії та методи її досягнення // III Міжнародний ялтинський форум учасників страхового ринку. 22–26 вересня 2003 року. – К.: ЛІСОУ, 2003. – С. 38.
3. Залетов А. Страхование и перестрахование в Украине // Страховий рейтинг “Insurance Top”. – 2005. – № 1/9.
4. Кириллова Н.В. Финансовая устойчивость и банкротство российских страховых компаний. Дисс. ... канд. экон. наук. – М., 2002. – С. 29.
5. Орланюк-Малицкая Л.А. Страховые организации при переходе к рынку // Экон. науки. – 1991. – № 7. – С. 69–79.
6. Осадець С.С., Харченко Н.В. Проблеми і перспективи розвитку страхової справи // Фінанси України. – 1997. – № 3. – С. 74–78.
7. Решетин Е.А. Оценка надежности российских страховых компаний: первый опыт присвоения национального рейтинга // Страховое дело. – 2001. – № 10, С. 5–11.
8. Супрун А.А. Проблеми управління активами в страхових компаніях України // Фондовый рынок. – 2002. – № 34. – С. 26–30.
9. Шахов В.В. Страхование. – М.: ЮНИТИ, 1997. – № 2. – 311 с.
10. Шевчук О. Оцінка фінансового стану та ефективності діяльності страхових компаній України // Регіональна економіка. – 2005. – № 11. – С. 137–142.
11. Шпірінян Л.В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 70–80.
12. www.dfp.gov.ua
13. www.times.liga.net

EVALUATION FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANY

N. Dobosh

Ivan Franko National University of Lviv

The insurance company play an important role in the financial system of Ukraine. Accurate evaluation of financial stability will effectively manage their resources and ensure obligations to customers in conditions of global financial crisis.

Key words: insurance market, insurance, financial stability, investment, financial resources, assets, liabilities.

ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ СТОЙКОСТИ СТРАХОВЩИКА

Н. Добош

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

В финансовой системе Украины важную роль сегодня играют страховые компании. Правильная оценка финансовой стойкости позволит эффективно осуществлять управление их ресурсами и обеспечит выполнение обязательств перед клиентами в полном объеме в условиях глобального финансового кризиса, что охватил все сферы финансового рынка.

Ключевые слова: страховой рынок, страховщик, финансовая стойкость, инвестиции, финансовые ресурсы, активы, обязательство.